

MASTERPLAN

“MECHELEN BEIAARDSTAD”

Inleiding

Mechelen is een stad met een rijk historisch verleden, dat zich sedert de 15^e eeuw ondermeer uit in een sterk campanologische traditie.

De stad is tussen het midden van de 15^e eeuw en het eind van de 17^e eeuw een van de allerbelangrijkste centra van klokkengietkunst in Europa. Onder de vele klokkengieters spelen twee families een dominante rol: de familie Waghevens en de familie Vanden Ghein.

De metropolitane kerk van Sint-Rombouts beschikt over een monumentaal zesgelui dat in omvang en gewicht uniek is en dit zelfs op Europees niveau. Met de aankoop punt van de Hemony-beiaard in 1679 beschikt Mechelen dan nog eens over een der grootste en zwaarste beiaarden in de wereld.

Mechelen wordt op het einde van de 19^e eeuw het centrum van waaruit de beiaard opnieuw op de culturele kaart wordt gezet dankzij de initiatieven van de stadsbeiaardier Jef Denyn. De beiaard wordt opnieuw als een tijdseigen instrument ervaren, wat er toe leidt dat de beiaardkunst vanuit Mechelen wereldwijd wordt gepromoot. De beiaard verlaat de grenzen van de Lage Landen en wordt een wereldinstrument.

Om de realisaties van Denyn te bestendigen wordt in 1922 de beiaardschool opgericht, het eerste internationaal instituut voor beiaardkunst en de moederschool van haast alle andere beiaardopleidingen. Nog steeds heeft deze beiaardschool een leidende rol als pedagogisch instituut en als initiator van talrijke initiatieven en projecten.

Vandaag beschikt Mechelen over vijf beiaarden – een zesde instrument is in voorbereiding. Terecht mag Mechelen zich de titel “beiaardstad” aanmeten.

Voor dit masterplan werd gesprekken aangegaan met de verschillende actoren in de stad die betrokken zijn bij het beiaardgebeuren:

- het leraarsteam van de Koninklijke Beiaardschool “Jef Denyn”¹
- de Raad van Bestuur van de Koninklijke Beiaardschool “Jef Denyn” vzw

¹ Verder KBS genoemd

- de Raad van Bestuur van de Koninklijke Vereniging voor Toren en Beiaard “Jef Denyn” vzw²
- de Mechelse beiaardiers Eddy Mariën, Marc Van Bets en Tom Van Peer
- de Dienst Toerisme – Tina Van Hoya
- de Stedelijke Musea – Bart Stroobants
- de Erfgoedcel – Sigrid Bosmans

Deze tekst wil de huidige toestand in kaart brengen zodat iedere lezer een duidelijk beeld heeft van wat er rond de beiaard in Mechelen gebeurt. Vervolgens worden een aantal perspectieven geformuleerd om met de verschillende partners verder te bouwen aan “Mechelen Beiaardstad”.

De Raad van Bestuur van de Vereniging voor Toren en Beiaard reikte zelfs een uitgebreid document aan met hun visie op “Mechelen Beiaardstad”. Deze tekst werd in dit document verwerkt.

² Verder T&B genoemd

1. MECHELEN: STAD VAN BEIAARDEN.

Het Mechelse beiaardpatrimonium bestaat uit niet minder dan vijf instrumenten, samen goed voor 226 klokken en 88.224 kilogram brons.

De concertbeiaard van de Sint-Romboutstoren, gegoten door Koninklijke Eijsbouts, Asten (NL) in 1981, wordt vandaag het meest frequent gebruikt en wordt bespeeld door de stadsbeiaardier, de kerkbeiaardier, de studenten van de beiaardschool (hogere graad) en gastbeiaardiers. Dankzij een grondige revisie en regelmatig onderhoud is dit instrument in topconditie en het kan wedijveren met de beste beiaarden in de wereld. Voor dit instrument is een onderhoudsplan nodig zodat de optimale toestand bewaard blijft. Waar in andere steden de beiaard een of een paar maal per week bespeeld wordt, gebeurt dit hier haast dagelijks. Opvolging van het onderhoud is dus belangrijk.

De historische beiaard van de Sint-Romboutstoren klinkt vandaag vooral aangestuurd door het automatische speelwerk en het historische uurwerk. Dit instrument is van een ontzettend historische belang. De beiaard bevat nog klokken uit de allereerste beiaard van Mechelen (Waghevens -15^e eeuw) en bestaat verder uit klokken van zowat alle belangrijke beiaardgieters in de geschiedenis (Hemony, Dumery, Vanden Gheyn, De Haze, Van Aerschodt, Michiels). Het meest unieke van deze beiaard is wellicht de transmissie tussen het klavier en de klepels. Deze onderdelen gaan vermoedelijk terug tot 1679, wanneer de Hemony-klokken werden aangekocht. Op geen enkele andere toren treft men nog dergelijke historische onderdelen aan. Dit instrument stond lang model voor alle beiaarden in België en daarbuiten en bepaalde de ontwikkeling van een typische Mechelse speelstijl.

De historische beiaard werd, bij de plaatsing van de nieuwe beiaard, in 1981 eerder geconserveerd dan gerestaureerd. Dit was toen de juiste keuze want vandaag is de kennis over restauratie veel verder geëvolueerd. Het ganse instrument vertoont grote sporen van slijtage en kan momenteel niet voor concerten of lessen gebruikt worden. De toonzuiverheid werd door corrosie zwaar aangetast. Voor dit instrument is een restauratie hoogdringend omwille van de conservering. Oxidatie, weer en wind tasten de onderdelen aan. Het blijkt bovendien dat in vele jaren geen budget werd voorzien voor zelfs een minimale onderhoud van de historische beiaard.

Bij deze restauratie moet een evenwicht nagestreefd worden tussen het behouden van het monument en het realiseren van de muzikale vereisten. Dit kan resulteren in een schitterend instrument dat opnieuw kan functioneren als concertbeiaard. Ter voorbereiding van een restauratie werd in 2011 een eerste verkennend gesprek gevoerd met Michel Lemmens van het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap, een vertegenwoordiger van Monumentenzorg Mechelen en adviseur Arie Abbenes, ere-beiaardier van Utrecht.

De beiaard van Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle, gegoten in 1965 door Petit & Fritsen, Aarle-Rixtel (NL) beschikt over prachtige klokken en is vandaag eigendom van de kerkfabriek. Het instrument wordt regelmatig bespeeld door een kerkbeiaardier en door studenten van de KBS. Sedert de installatie werd weinig geïnvesteerd in het onderhoud van de beiaard van O.L.V. Slechts één maal in 1986 gebeurde een

beperkte revisie. Verder bleven de werken beperkt tot het repareren van breuken. De transmissie en het klavier zijn ondertussen sterk onderhevig aan slijtage en corrosie. Het instrument speelt door achterstallig onderhoud log en is beperkt de uitvoeringsmogelijkheden. Verschillende hamers van de klokken zijn vastgeroest de elektronisch aangestuurde melodieën zijn daardoor bijna onherkenbaar geworden en verschrikkelijk om te aanhoren.

Hier is een herinrichting met nieuwe transmissie en een nieuw klavier hoog nodig. Eenmaal dit is gerealiseerd krijgt Mechelen er een topbeiaard bij. Het is wenselijk dat de Stad Mechelen een gesprek aangaat met de kerkfabriek van de O.L.V.-kerk over de renovatie en de toekomst van de beiaard in het verhaal van “Mechelen Beiaardstad”. De stad kan, als tegemoetkoming voor het gebruik van de beiaard door de KBS, participeren in de renovatiekosten.

De schoolbeiaard van de KBS in de toren van het **Hof van Busleyden**, gegoten door Marcel Michiels Jr, Doornik, kwam in 1953 tot stand als schenking van de stad Mechelen aan de KBS vzw en dient als studie- en exameninstrument voor de studenten. Ook deze beiaard beantwoordt niet meer aan de huidige kwaliteitsnormen. De klepels en de transmissie zijn aan vervanging toe. Een correctie van de afwijkingen in de stemming van het instrument is wenselijk, op voorwaarde dat de beiaard de oorspronkelijke toonhoogte bewaart. Deze revisie zal de kwaliteit van de beiaard van het Hof van Busleyden opmerkelijk verbeteren en zal een meerwaarde betekenen voor het Stedelijk Museum.

De mobiele beiaard van 30 klokken van de **Hanswijkprocessie** is eigendom van de Hanswijkparochie en werd gegoten door Marcel Michiels Jr, Doornik, in 1956. Dit instrument werd gebouwd voor de Hanswijkprocessie. De mobiele beiaard van Hanswijk is te klein in aantal klokken om als concertinstrument te gebruiken, maar kan functioneren als attractie tijdens stoeten, feesten en culturele evenementen.

De mobiele beiaard “Mechelen Beiaardstad” is een project van de KBS vzw in samenwerking met de Stad Mechelen. Voltooiing is voorzien voor juli 2015. De inhuldiging gebeurt tijdens de beiaarddag 2016.

Deze beiaard heeft drie functies:

- concertinstrument in de concertzaal en in openlucht
- les- en studie-instrument voor de KBS
- functioneren in projecten waar de beiaardkunst gepromoot wordt bij het brede publiek

De KBS vzw zal een uitleendienst organiseren zodat de mobiele beiaard ook gebruikt kan worden door derden. De beiaard wordt gehuisvest in een gebouw in de tuin van het OCMW.

Conclusie:

Al beschikt Mechelen over een rijk beiaardpatrimonium, toch is er helaas maar één instrument dat helemaal beantwoordt aan de hedendaagse kwaliteitsnormen. In dit opzicht moet Mechelen onderdoen voor Leuven waar men vandaag beschikt over vier beiaarden in topconditie.

Restauratie van de historische beiaard en de renovatie van de beiaarden van de O.L.V.-kerk en het Hof van Busleyden zijn noodzakelijk. Een onderhoudsplan voor

alle beiaarden maakt het mogelijk om het Mechelse beiaardpatrimonium in optimale staat te laten functioneren..

De functie van de stadsbeiaardier/titularis-beiaardier is in dit verhaal dan ook heel belangrijk. Als er geen titularis is voelt niemand zich verantwoordelijk voor de goede werking en het onderhoud van de instrumenten.

Er is nood aan iemand die alle onderhoudsplannen opvolgt, een coördinator bij de stadsdiensten instaat voor alle onderhoud en herstelling aan alle beiaarden.

2. MECHELEN: DE STAD ALS CONCERTZAAL

Mechelen zet de **beiaardmuziek in de etalage** door middel van de

- wekelijkse beiaardbespelingen door de stadsbeiaardier of door assistenten op de concertbeiaard;
- beiaardbespelingen op kerkelijke feestdagen door de kerkbeiaardier;
- zomeravondconcerten en dit sedert 1892;
- de les- en oefenmomenten van de studenten van de KBS op de concertbeiaard. Deze zijn vastgelegd in 2012 in een door de gemeenteraad goedgekeurd reglement.
- de les- en oefenmomenten op de beiaard van het Hof van Busleyden. Hier bestaat een reglement. Er kan gespeeld worden tussen 9 uur en 20 uur.
- de les- en oefenmomenten op de beiaard van Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle. Dit kan iedere namiddag met uitzondering van woensdag en zondag, met in achtneming van een totale duur van 2 uren per week.
- de bespelingen en concerten op de beiaard van Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle door de kerkbeiaardier;
- via de repetitieve muziek van de speeltrommel van de historische beiaard.

De Mechelse binnenstad is een ideale concertruimte voor de beiaardmuziek dankzij de verschillende pleinen waar men van de beiaardmuziek kan genieten: het plein van het Cultuurcentrum, het Hof van Busleyden, het Sint-Romboutskerkhof en de Grote Markt. Ook de vlieten, de Dijle en het historische stratenplan zorgen voor een verspreiding van de klokkenklanken in het stadsweefsel.

De Koninklijke Vereniging voor Toren en Beiaard ‘Jef Denyn’ vzw is, in samenwerking met de stadsbeiaardier, de eerste organisator van beiaardconcerten in Mechelen. Dit wordt aldus geformuleerd in de stichtingsakte van *Toren en Beiaard* vzw (als opvolger van het “Comité voor Toren en Beiaard”), gepubliceerd in het Staatsblad van 30 september 1982, art. 4:

De vereniging heeft als doel: 1. Het bevorderen van de beiaardkunst en het propageren ervan; 2. Het bijdragen tot de verbetering van klokkenspellen in het algemeen, en van de Mechelse beiaarden in het bijzonder.

In art. 5 wordt dit verduidelijkt:

Om dit doel te bereiken zal zij alle middelen mogen aanwenden die gewenst of doelmatig acht, onder meer:

- 1. giften, bijdragen, legaten en inkomsten van gelijk welke aard aanvaarden, en en erover beschikken;*
- 2° concerten, recitals, voordrachten en andere activiteiten inrichten, mede-inrichten, of er steun aan verlenen;*
- 3° alle roerende en onroerende goederen, nuttig voor het gestelde doel, verwerven, bezitten, beheren, verkopen, in pand geven of als gift aanvaarden.*

T&B voert vooral art. 5, 2° uit: het mee inrichten met en (logistieke) steun verlenen

- aan de Stad Mechelen en de stadsbeiaardier bij de organisatie van de beiaardconcerten op zomermaandagavonden;

- aan de kerk van O.L.V.-over-de-Dijle en de kerkbeiaardier bij de organisatie van de zomerconcerten
- aan de KBS bij de organisatie van de beiaarddagen, de Internationale Beiaardwedstrijd Koningin Fabiola, de Internationale Jeugdbeiaardwedstrijd en het Internationaal Jeugdbeiaardfestival.

De werking van T&B is afhankelijk van een toelage van de Stad Mechelen. Samen met andere inkomsten (w.o. sponsorgelden) slaagt zij erin de beiaardiers een behoorlijke vergoeding uit te keren voor hun concerten en de kosten te dragen voor het drukken van een degelijke programmabrochure.

De zomerbeiaardconcerten op Sint-Rombouts kennen een groeiend succes. De visualisatie van de beiaardier, in 2014 voor de eerste maal gerealiseerd, draagt hier in belangrijke mate toe bij. Naar de toekomst zijn hier twee sleutelwoorden van toepassing: “drempelverlaging” en “verjonging”. Veel mensen vinden niet meteen de weg naar de luisterplaats en het traditionele publiek bij de concerten is niet meer zo jong. Dit geldt trouwens ook voor het ledenbestand van T&B.

Drempelverlaging en verjonging kunnen gerealiseerd worden door:

1. het Cultuurplein om te bouwen tot een gezellige plek waar aan cultuur wordt gedaan, een plein dat uitnodigt om er te vertoeven. Het succes van beiaardconcerten wordt in grote mate bepaald door de sfeer op de **luisterplaats**. De laatste jaren was het plein eerder een stenen woestijn gebruikt als werfzone en parkeerplaats. Eenmaal de werken aan De Maan voorbij zijn, kan het Cultuurplein een ontmoetingsplek worden voor mensen die bezig zijn cultuur. Aanplanting, zitcomfort, aangepaste verlichting en een gebruiksvriendelijke geluidsinstallatie kunnen hier wonderen doen.
2. de concertwerking ook open te trekken naar **andere stilteplekken** met een bijzondere sfeer. We denken hier o.a. aan de binnentuin van het Aartsbisshoppelijk paleis, het Sint-Romboutskerkhof of de Melaan. meer faciliteiten voor luisteraars te plaatsen op straten en pleinen, zodat de ganse stad een luisterplek wordt. Straatmeubilair speelt hier uiteraard een belangrijke rol.
3. het verder uitwerken van de **visualisatie**. Deze kan nog verbeterd worden door de uitbouw van een permanent systeem, het plaatsen van meerdere camera's bij de beiaardier en het gebruik van grotere schermen. De mogelijkheid om het beeld te mengen en te voorzien van sfeerbeelden, titels en eventueel publiciteit kan ook een meerwaarde betekenen. De visualisatie kan ook uitgebreid worden naar andere pleinen in de stad. Een beeldscherm op b.v. de Grote Markt zou pas echt drempelverlagend werken.
4. het programmeren van **nieuwe concertformules**. Beiaardiers spreken reeds geruime tijd van beiaard-plus concerten, waarbij de beiaard in dialoog gaat met andere muziekinstrumenten, ensembles of zelfs andere kunstvormen als woord, beeld en dans. Door deze formule leren musici en kunstenaars de beiaard waarderen en brengen tegelijkertijd ook een nieuw en vaak jong publiek met zich mee. Concerten met aangepaste animatie en programmering voor kinderen of scholen in het kader Mechelen Kinderstad kunnen een totaal nieuw en jong publiek aanspreken (bv. een programma met muziek over dieren – zie WCF-congres 2014). Kinderen kunnen ook actief meewerken aan een concert (bv. kinderen zingen met de beiaard – zie formule “Benoit en de beiaard” te Harelbeke).

Het spreekt vanzelf dat de mobiele beiaard in aanbouw hier een grote rol kan spelen. Maar ook torenbeiaarden komen hiervoor in aanmerking. Hier is wel aanpassing van de infrastructuur nodig.

5. het plaatsen van **opnameapparatuur en geluidsversterking** bij de beiaard biedt veel nieuwe mogelijkheden waardoor de beiaard ook kan aansluiten bij de technologische revolutie in de maatschappij. Met luidsprekers in de klokkenkamer van Sint-Rombouts kunnen er concerten georganiseerd worden waarbij de beiaard samen met andere instrumenten musiceert. Het horen van nieuwe geluiden uit de galmgaten kan een ganse stad in beweging brengen. Dankzij opnameapparatuur in de klokkenkamer kan de klank gecapteerd worden en bij slecht weer uitgezonden worden in de Minderbroederskerk. De opnameapparatuur is ook welkom als didactisch instrument voor de KBS.
6. het live **streamen** van klank en beeld via het internet zodat de Mechelse beiaardconcerten overal ter wereld rechtstreeks kunnen beluisterd worden. Deze formule wordt reeds met succes toegepast wordt in steden als Antwerpen en Utrecht.
7. het organiseren van een betere **omkadering** van de concerten. Het draagvlak om effectief logistieke steun te verlenen (helpende handen) is eerder beperkt tot een handvol vrijwillige medewerkers. De vermindering van het ledenaantal van T&B ligt hier mee aan de oorzaak. Het aantal toehoorders bij de beiaardconcerten ligt gemiddeld (veel) hoger dan het aantal leden.
8. het nog aantrekkelijker maken van de **programmaboekjes** door een verbetering van opmaak en lay-out door middel van professionele hulp.
9. het verbeteren van de **promotie** door middel van professionele hulp. De sociale media (website, facebook, twitter, e.a.) zijn interessante kanalen naar een breder publiek toe. De beiaardconcerten kunnen ook opgenomen worden in het toeristisch aanbod van de Stad Mechelen en zoals eertijds een internationaal publiek aantrekken. Het is belangrijk dat hiervoor ook het nodige budget wordt uitgetrokken. De wekelijkse concerten kunnen ook meer in de verf gezet worden.

Het spreekt vanzelf dat de aangehaalde punten tevens van toepassing zijn voor alle andere beiaarden in de stad.

De beiaardconcerten op beiaard kerk O.L.Vrouw-over-de-Dijle worden georganiseerd tijdens de zomerperiode op vier zaterdagmiddagen. Deze concerten worden – de luisterplaats in acht genomen (d.i. de tuin van de dekenij) – door een beperkt, maar zeer trouw luisterpubliek gevolgd. Er werd sinds 2012 door de Mechelse radioamateurs geëxperimenteerd voor de visualisatie van de beiaardier, wat zeer positief werd onthaald en met het verloop van de concerten werd verbeterd. Zoals reeds aangegeven in punt 1 kan de Stad Mechelen ook bij het concertleven van de Dijlekerk een prominentere rol spelen.

De kerkbeiaardier wordt er amper vergoed voor de reguliere bespelingen. De waardering voor zijn artistieke prestaties is minimaal. Dankzij een engagement van de Stad Mechelen kan de kerkbeiaardier er ‘stadsbeiaardier’ worden en volwaardig functioneren binnen het plan ‘Mechelen Beiaardstad’ (naar analogie met de situatie in Utrecht waar de verschillende kerkbeiaarden ook door ‘stadsbeiaardiers’ bespeeld worden).

Momenteel worden er geen beiaardconcerten georganiseerd in het **Hof van Busleyden**. In het kader van de ontsluiting van het nieuwe stedelijke museum kan dit instrument ook een actievere rol gaan spelen door het organiseren van o.a. middagconcerten (boterhamconcerten) in samenwerking met de KBS.

De beiaarddagen worden afhankelijk van andere activiteiten ingevuld: van meerdere dagen met een Internationale Jeugdbeiaardwedstrijd, tot een dag waarop vooral de studenten en de kinderklas van de KBS naar buiten treedt (met o.a. het handbellenkoor). De beiaarddagen kunnen beschouwd worden als een “open deur”. ‘Mechelen Beiaardstad’ wordt even in de kijker gezet voor de pers, de Mechelaar en het publiek van geïnteresseerden. Een bijzondere doelgroep is hier het publiek van de DKO-scholen en van de beiaardopleidingen in België en de ons omringende landen.

Conclusie:

Het Mechelse beiaardgebeuren moet als een totaalconcept worden uitgewerkt voor alle in de stad aanwezige beiaarden. De Stad Mechelen, T&B en de titularis-beiaardiers spelen hier een onvervangbare rol. Hier moet de rolverdeling wel scherp worden gesteld. Wie doet wat en wie zal optreden als de feitelijke organisator van de beiaardconcerten. Omwille van de professionalisering van de organisatie en de promotie is het aangewezen dat de Stad Mechelen hierin een grotere rol gaat spelen. T&B veruitwendigt dan eerder de maatschappelijke gedragenheid van de beiaardcultuur in Mechelen.

Er is nood aan drempelverlaging en verjonging van het publiek. Dit kan door de verbetering van de zichtbaarheid in het stadsbeeld en een intensiever gebruik van sociale media. Meer zorg voor de uitstraling van de luisterplaatsen en het onthaal van het luisterpubliek kan het succes van de beiaardconcerten vergroten. Dankzij de installatie van de nodige technologie kunnen nieuwe concertformules ontwikkeld worden. De promotie van de concerten kan nog professioneler.

3. MECHELEN: INTERNATIONAAL CENTRUM VAN BEIAARDKUNST

De Koninklijke Beiaardschool “Jef Denyn” is wellicht de meest unieke onderwijsinstelling van Mechelen. Sedert de oprichting in 1922 droeg deze internationale school in belangrijke mate bij tot het in stand houden en borgen van de beiaardcultuur. Dit instituut behoort tot het Deeltijds Kunstonderwijs als opleiding met een gespecialiseerd leerplan. De organisatie en de financiering van de KBS werd in 2005 bepaald in een koninklijk besluit. De stad Mechelen werd in 2008 inrichtende macht van de KBS, een taak die de stad overnam van de KBS vzw.

Door de **hervorming van het DKO** zal het getuigschrift van de KBS civiel effect kunnen verwerven als beroepsopleiding. De hervorming biedt ook de kans om de organisatie van de school, zoals beschreven in het KB van 2005 te actualiseren. Waakzaamheid is hier echter geboden zodat de KBS haar unieke positie in het onderwijslandschap kan behouden. Het voortbestaan van de school hangt hieraan vast.

Sedert 2011 is de school gehuisvest in een fraai en sfeervol historisch gebouw aan de **Bruul** dat perfect aansluit bij de beiaard als erfgoed. Het pand ligt centraal in de stad en het biedt een mooi kader voor de studenten, leraars en de vele bezoekers. De ruimtes worden verder verfraaid met museale objecten uit de collectie van de KBS vzw. Een verdere renovatie van de ruimtes met zorg voor de esthetiek kan de aantrekkingskracht van het gebouw nog vergroten. De vensters zijn voorzien van een zeer dunne beglazing waardoor het energieverbruik in de winter hoog ligt. Het plaatsen van zonnewering op de ramen en thermostatische kranen op de verwarming kan het comfort vergroten.

De toekomstige huisvesting van de **mobiele beiaard** dient te beantwoorden aan drie functies:

- veilige en optimale bewaring van het instrument;
- kunnen functioneren als les- en repetitieruimte (verlichting en verwarming);
- openstellen van het gebouw zodat de beiaard zonder verplaatsing of demontage kan dienen als concertinstrument voor tuinconcerten, rondleidingen en schoolevenementen.

Door de verhuis heeft de KBS aan **zichtbaarheid** ingeboet en is niet meer aanwezig in het Mechelse straatbeeld. Hieraan wordt deels verholpen door de organisatie van rondleidingen. Het aanbrengen van een herkenningsteken aan de gevel langs de Bruul kan de zichtbaarheid ook vergroten. Verder zal de KBS ook aan de zichtbaarheid werken door de organisatie van en het meewerken aan extra muros-activiteiten in Mechelen en daarbuiten.

Een probleem dat zich voordoet in alle muziekinstellingen is de bibliotheekwerking. De **bibliotheek en de muziekbibliotheek** in het bijzonder bevat zowel moderne uitgaven als om waardevolle documenten die als erfgoed kunnen geklasseerd worden. De collectie heeft een sleutelrol in de schoolwerking voor research en pedagogische doeleinden. Het catalogeren en de ontsluiting verlopen steeds moeizaam omdat hiervoor het geschoolde personeel en de nodige financiering ontbreekt. Een

stappenplan waarbij een overkoepelende bibliotheekwerking voor de drie DKO-scholen in Mechelen (eventueel in samenwerking met de Stedelijke Bibliotheek) kan hier soelaas brengen.

De KBS moet ook oog hebben voor **modernisering en informatisering**. Op dit domein hinkt de school enorm achterop. Er is slechts één pc aanwezig voor het secretariaat en één die moet dienen voor de catalogus van de bibliotheek en voor het schrijven van muziek. Alle andere zijn persoonlijk bezit van het personeel. In de begroting van de KBS vzw is er niet voldoende ruimte om in uitbreiding en vernieuwing wordt voorzien, daar het overgrote deel van het budget voor didactisch materiaal opgaat aan de aankoop van (dure) instrumenten.

Momenteel beschikt de KBS over zes **studieklavieren**. Eén van deze klavieren werkt digitaal werkt, de rest zijn mechanische klavieren. Drie van deze klavieren zijn omwille van slijtage aan vervanging toe. Herhaalde reparaties leidden niet tot een optimalisering van de klavieren. Vervanging is niet evident omdat het budget van de KBS vzw in de komende jaren grotendeels opgeslorpt zal worden door de afbetaling van de mobiele beiaard.

De KBS is niet alleen in Mechelen actief maar organiseert ook lessen in drie **afdelingen**: Roeselare, Peer en Leuven. Het ontwikkelen van een beleidsplan voor deze afdelingen dringt zich op.

De Koninklijke Beiaardschool “Jef Denyn” vzw was van 1922 tot 2008 actief als inrichtende macht van de KBS. De overname van de KBS door de stad Mechelen werd vastgelegd in een convenant.

De KBS vzw opereert blijft verder functioneren als **promotor** van de beiaardkunst in functie van de gelijknamige school. Dit gebeurt uitgeverij van partituren, boeken, audio- en beeldmateriaal; als initiatiefnemer en bezieler van verschillende projecten; als organisator van beiaard- en compositiewedstrijden; als beheerder van een patrimonium (instrumenten, bibliotheek, archief, collectie van museale objecten); als organisator van rondleidingen in de beiaardschool en op de Sint-Romboutstoren in samenwerking met de Dienst Toerisme van de stad Mechelen.

De KBS vzw is voor haar werking **financieel** afhankelijk van de stad Mechelen. Voor bijzondere projecten en wedstrijden worden inkomsten gegenereerd bij andere overheden en organisaties. De KBS vzw is noodzakelijk voor de werking van de KBS omdat ze instaat voor de verwerving van de instrumenten en voor de vergoeding van een docent (Het betreft hier om essentiële lesuren die niet meer passen in de door het KB 2005 omschreven organisatie van de KBS)

Verder zal de KBS vzw als eigenaar van de **mobiele beiaard** een belangrijke rol spelen in de uitbating van het instrument naar derden toe. Een systeem van uitlening behoort tot de mogelijkheden en is ook wenselijk gezien de schaarste aan mobiele beiaarden op dit moment. Dit vraagt wel een uitgewerkt plan wat betreft het vervoer, de begeleiding en de verzekering. Zelfs gedemonteerd zal ieder onderdeel van de mobiele beiaard nog 700 kg wegen. Het verplaatsen en monteren vraagt daarom een deskundige aanpak.

De KBS vzw neemt in de toekomst ook het initiatief van twee **beiaardwedstrijden**, die “Mechelen Beiaardstad” internationaal op de kaart zetten:

- de Internationale Beiaardwedstrijd Koningin Fabiola;
- de Internationale Jeugdbeiaardwedstrijd.

De KBS vzw heeft hierbij de medewerking nodig van de Stad Mechelen en van T&B. Alleen dan kunnen deze wedstrijden organisatorisch en financieel gerealiseerd worden.

De Internationale Beiaardwedstrijd Koningin Fabiola zal opnieuw georganiseerd worden in 2019 en in 2024 en dan verder volgens een vijfjaarlijks patroon. Er bestaat geen behoefte om deze periodiciteit te veranderen. De vraag stelt zich of de wedstrijd de naam van Koningin Fabiola moet blijven dragen.

De Internationale Jeugdbeiaardwedstrijd werd voor het eerst georganiseerd in 2012 naar aanleiding van het 150^e geboortjaar van Jef Denyn. De initiële bedoeling was om de wedstrijd telkens te organiseren in het jaar voorafgaand aan de Fabiolawedstrijd. Dit is nu niet zo gebeurd, omdat de Fabiolawedstrijd omwille van het WCF-congres een jaar later werd georganiseerd als voorzien. De spreiding van de werklast bij de organisatie van beide wedstrijden werd ditmaal echter als positief ervaren. Een verdere evaluatie kan het traject van beide wedstrijden in de toekomst uitstippelen.

In samenwerking met de Dienst Toerisme richt de KBS vzw **rondleidingen** in onder de vorm van twee formules:

- Mechelen Beiaardstad, op wandel met de beiaardier (KBS + Sint-Rombouts)
- Beiaardschool, een rondleiding door de beiaardier (KBS)

Leraars, alumni en gevorderde studenten van de KBS brengen het verhaal van de beiaard als muziekinstrument aangevuld met een miniconcert (ca. 10 à 15 minuten). Hierdoor onderscheiden deze rondleidingen zich van deze door de stadsgidsen.

De rondleidingen zijn tot op vandaag zo’n succes dat het belangrijkste probleem het tekort aan gidsen is. Zeker voor gidsbeurten in het Duits is er een acuut tekort.

De formule “Beiaardschool” zal verrijkt kunnen worden – bij goed weer – met een concert op de mobiele beiaard in de tuin van het OCMW.

De wens bestaat om de rondleidingen uit te breiden met een derde formule: rondleidingen voor jeugdgroepen (scholen, jeugdbewegingen). Dit is een belangrijke doelgroep omdat men hier “zaait” voor de toekomst. Een dergelijke rondleiding kan ook een plaats vinden in een structureel aanbod naar scholen door de Dienst Toerisme en in het verhaal “Mechelen Kinderstad”.

Hiervoor zijn wel speciaal daartoe opgeleide gidsen nodig. De jeugd vraagt een andere meer interactieve benadering dan de volwassenen.

Het **archief** van de KBS vzw (in feite een conglomeratarchief dat ook stukken bevat van T&B en van de Vlaamse Beiaardvereniging) werd in bruikleen gegeven en opgeslagen in het depot van het Stadsarchief. Het wordt er veilig en goed bewaard. Er is een goede beheersovereenkomst tussen het Stadsarchief en de KBS vzw. De archiefstukken zijn goed geïnventariseerd en kregen een plaatstoewijzing. Ze werden anderzijds “oppervlakkig” ontsloten (en zeker niet tot op het niveau van document of stuk).

Het archief dient verder geïnventariseerd te worden en ontsloten voor musici en onderzoekers. Dit kan in handen gegeven worden van masterstudenten archivistiek in het kader van hun eindwerk archivistiek aan een universiteit. Het is mogelijk om deel na deel, in overleg en samenspraak met de hoofdarchivaris, op die manier grondig te ontsluiten tot op niveau document of stuk. Van dan af is het mogelijk om goed onderbouwde studies uit te werken én te publiceren, wat ongetwijfeld “Mechelen Beiaardstad” mee tot een begrip maakt.

De KBS vzw is ook eigenaar van een **collectie museumobjecten** afkomstig uit het vroegere beiaardmuseum in het Hof van Busleyden. Deze collectie werd in 2006 geïnventariseerd door Tiffany Ng, studente aan de beiaardschool. Een eerste deel van de collectie bevindt zich nog steeds daar, maar ondergebracht in tijdelijke ruimtes. Deze worden ontruimd voor de binnenrestauratie begin 2015. Een deel is opgeslagen in het depot van de Dienst Musea aan het Douaneplein, een deel (afgietsels uit 1918 van de historische beiaard) bevinden zich op de zolder van het cultuurhuis Leliëndael (Hombeek). Sommige afgietsels zijn beschadigd.

Enkele museumobjecten werden met een gebruiksovereenkomst in lange bruikleen gegeven aan het Peel- en Klokmuseum in Asten, Nederland.

Een deel van de museale stukken kregen een plaats in de lokalen van de KBS, om de lokalen “aan te kleden”, als didactisch materiaal voor de studenten, maar ook in functie van de rondleidingen met toeristen. Tenslotte werden een aantal eikenhouten kijkkasten gestockeerd in de kelders van het Stedelijk Conservatorium.

De plaastrer afgietsels en de kijkkasten dienen dringend naar een betere locatie te worden overgebracht en beter bewaard om verdere beschadiging te voorkomen. De museumobjecten kunnen een plaats krijgen in de beiaardschool, het nieuwe stadsmuseum en het nieuwe depot van het museum.

Conclusie:

De Koninklijke Beiaardschool is een uniek gegeven in het culturele landschap maar is door zijn kleinschaligheid tevens een kwetsbaar instituut. Voor het voortbestaan van de beiaardkunst is deze school ontzettend belangrijk en verdient daarom ook al bescherming en ondersteuning. De school kan enkel functioneren dankzij een netwerk van samenwerkingsverbanden met de inrichtende macht en de verschillende partners in Mechelen en daarbuiten. Naast de pedagogische taak focust de beiaardschool op de promotie van de beiaardcultuur met een bijzondere aandacht voor kinderen en jongeren.

4. MECHELEN: HOOFDSTAD VAN UNESCO IMMATERIEEL CULTUREEL WERELDERFGOED

De KBS ondersteunt mee de aanvraag van de Vlaamse Beiaardvereniging tot erkenning van de **beiaardcultuur als immaterieel cultureel erfgoed**. De aanvraag bij de Vlaamse minister van cultuur kreeg een positief antwoord. Op 25 november werd op de hoofdzetel van de UNESCO in Parijs de beiaardcultuur erkend als **best safeguarding practice** voor het immaterieel cultureel werelderfgoed.

Het betreft hier de erkenning van de beiaardcultuur zichtbaar en hoorbaar in de wekelijkse beiaardbespelingen, in de zomerconcerten, in de muziek van het automatisch spel. Het betekent dat de beiaard niet alleen in het verleden maar ook vandaag nog een maatschappelijke betekenis heeft als stem van een gemeenschap. De beiaard functioneert als een geluidsbaken en laat toe dat de inwoners van een stad zich, dankzij dit unieke geluid, kunnen identificeren met hun leefomgeving. Mechelen en de KBS speelden en spelen nog steeds een heel grote rol in dit verhaal.

De spilfiguur in de stedelijke beiaardcultuur is de **stadsbeiaardier**. Hij of zij voelt zich verantwoordelijk voor de beiaardcultuur rond zijn toren. Naast zijn opdracht als musicus bestaat zijn taak er in om op creatieve wijze de beiaard een plek te geven in het steeds veranderende culturele leven van zijn stad. Hij is dus niet alleen een musicus, maar ook promotor, organisator, coördinator en bezieler. Daarom verdient de functie van stadsbeiaardier een bijzondere bescherming.

Deze erkenning van de beiaardcultuur door de UNESCO kan ook een belangrijke meerwaarde betekenen voor Mechelen waardoor als erfgoedstad in de toekomst met een drieluik gepromoot kan worden:

- Sint-Romboutstoren als belfort
- Het begijnhof
- Mechelen Beiaardstad

Het verhaal van Mechelen Beiaardstad kan verder uitgewerkt worden in de museumkampen en de activiteiten voor kinderen die de **Dienst Musea** in de Sint-Romboutstoren wenst te organiseren. Ook de **VVV vzw** wil, als uitbater van de Sint-Romboutstoren, focussen op activiteiten voor gezinnen met kinderen.

In het **toekomstig stadsmuseum “Hof van Busleyden”** dat opengaat in 2018 krijgt de Mechelse beiaardcultuur en de figuur van Denyn een plaats binnen een van de thema's. Vandaag bestaat er nog een duidelijk algemeen concept hoe het museum er zal uitzien. Een mogelijkheid is dat de beiaard in object en geluid de tentoonstelling lardeert, zoals de beiaardmuziek ook alom tegenwoordig is in het stadsleven.

In het vernieuwde stadsmuseum dient een prominente plaats voorbehouden voor de collectie van de KBS vzw. De tijd dat in een museum “zo veel mogelijk stukken naast en boven elkaar” worden getoond – en dus een statisch gegeven wordt - is voorbij.

De collectie van de KBS vzw kan de basis vormen voor een nieuw concept van het tonen van de geschiedenis van de Mechelse beiaarden en de Beiaardschool: op verrassende manier, interactief, belevend... Er zijn ongetwijfeld deskundigen die aan de hand van de collectie (met ook beeld- en klankfragmenten, een beiaardklavier,...)

dit kunnen realiseren. Het luik beiaard dient op internationaal niveau te zijn, interactief en gericht op een jong publiek.

Verder kan het verhaal van klokken en beiaarden aansluiten bij verschillende thema's die wisselend aan bod komen. De geschiedenis van klokken en beiaarden is immers rijk aan veel verhalen: bv. ambachten, tijdsmeting, stedelijke identiteit, diversiteit, muziekcultuur, technologie enz.

De schoolbeiaard in de toren van het Hof van Busleyden biedt hier veel mogelijkheden. Het instrument blijft in gebruik als didactisch instrument van de beiaardschool. De toegankelijkheid van de beiaard in het Hof van Busleyden zal in de toekomst geregeld worden door middel van een apart beveiligingscircuit voor het torentje.

Het museum is een prachtige site, die kan uitgroeien tot een dynamische plek waar de beiaard kan participeren in verschillende culturele experimenten. De concerten die er door T&B reeds werden georganiseerd kenden een groot succes. De formule slaat dus aan bij het publiek. Ook middagconcerten door studenten van de KBS kunnen de site aantrekkelijk maken, eens de tuin weer voor het publiek openstaat en het museumcafé in het Schipke zijn deuren opent.

De KBS en T&B drukken hier de wens uit dat de vroegere bestemming van het pand als beiaardschool zichtbaar is in de inrichting van het museumcafé.

5. SLOTCONCLUSIE

Mechelen beschikt over heel veel troeven om de naam “Mechelen Beiaardstad” te versterken door:

- het optimaliseren en renoveren van de in de stad aanwezige beiaarden;
- drempelverlaging en verjonging bij de beiaardconcerten en het ontwikkelen van nieuwe concertformules;
- het versterken van het unieke karakter van de Mechelse beiaardschool;
- de bescherming van de functie van de stadsbeiaardier;
- de organisatie van activiteiten voor kinderen en jongeren;
- de promotie van de beiaard als toeristische attractie;
- het veelvuldig gebruik van de naam “Mechelen Beiaardstad” via alle mogelijke kanalen, zodat de slogan mondgemeen wordt.

Opgemaakt door Koen Cosaert,
directeur Koninklijke Beiaardschool “Jef Denyn”

26 oktober 2014